

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ ГРОМАДСЬКОГО ХАРЧУВАННЯ

На правах рукопису

МИХАЙЛОВ ВАЛЕРІЙ МИХАЙЛОВИЧ

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ СМАЖЕННЯ М'ЯСНИХ
СІЧЕНИХ ВИРОБІВ

Спеціальність 05.18.12 - Процеси, машини та агрегати
харчової промисловості

Автореферат
дисертації на здобуття наукового
ступеня кандидата технічних наук

Харків 1994

АВ 29.988

Дисертація є рукопис.

Робота виконана на кафедрі процесів, апаратів та автоматизації харчових виробництв Харківського інституту громадського харчування.

Науковий керівник: кандидат технічних наук, доцент, академік Української Академії наук національного прогресу ЧЕРЕВКО Олександр Іванович

Офіційні опоненти: доктор технічних наук, професор ПАХОМОВ Павло Леонідович
кандидат технічних наук, доцент ПОПЕРЕЧНИЙ Анатолій Микитович

Провідна організація: Харківський м'ясокомбінат

Захист відбудеться "5" травня 1994 р. о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д.131.07.01 в Харківському інституті громадського харчування за адресою: 310051, м. Харків, вул. Клочківська, 333

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Харківського інституту громадського харчування за адресою: 310051, м. Харків, вул. Клочківська, 333

Автореферат розісланий "4" квітня _____ 1994 р.

Вчений секретар спеціалізованої вченої ради Д.131.07.01, кандидат технічних наук, доцент

О.І.Червко

ЛНБ України ім.В.Стефаніка

00810500 (E)

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність роботи. В сучасних умовах важливим економічним завданням є прискорення науково-технічного прогресу на основі широкого використання досягнень науки у виробництві, підвищення якості продукції і продуктивності праці.

Серед основних технологічних процесів виробництва продуктів харчування важливе місце займає процес смаження м'ясних січених виробів. Вони характеризуються різноманітністю рецептур і технологій приготування, які відрізняються видом і сполученням м'ясних продуктів і наповнювачів.

Аналіз традиційних процесів під час виробництва м'ясних січених виробів виявив ряд істотних недоліків:

- недосконалість складу і технології паніровки /недостатня міцність зчеплення частин паніровочного шару з поверхнею продукту, що приводить до їх обсіпання, а також склеювання напівфабрикатів /;
- велика тривалість теплової обробки;
- значна втрата маси при тепловій обробці;
- зниження якості виробів за рахунок прилипання до поверхні для смаження;
- псування жиру при його нагріванні в тонкому шарі.

В цій ситуації проблема досконалення технологій і процесів смаження м'ясних січених виробів є актуальним завданням науки про процеси і апарати харчових виробництв. Актуальність і народногосподарське значення проблеми дало привід для вибору теми дисертації "Удосконалення процесу смаження м'ясних січених виробів".

Мета і завдання досліджень. На основі аналізу недоліків, притаманних традиційним процесам під час виробництва м'ясних січених виробів, сформульовані основна мета і завдання досліджень. Основна мета досліджень полягає в теоретичному й експериментальному дослідженні процесу смаження панірованих м'ясних січених виробів, удосконаленні апаратурного оформлення процесу.

Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати ряд взаємозв'язаних між собою завдань:

- дослідити вплив паніровки на тепло- і масообмін під час смаження м'ясних січених виробів;
- вивчити вплив паніровки і матеріалу поверхні для смаження на адгезійні властивості;
- дослідити стан вологості в м'ясних січених виробках;
- дослідити зміну жирів під час нагрівання їх у тонкому шарі;

- розробити нові технології виробництва м'ясних січених виробів з різними наповнювачами та їх паніровки;
- вивчити хімічний склад і харчову цінність м'ясних січених виробів, виготовлених за новою технологією;
- на базі одержаних даних розробити конструкції нових апаратів для смаження м'ясних січених виробів;
- впровадити результати досліджень у практику.

Наукова новизна роботи полягає в:

- теоретичному та експериментальному обґрунтуванні впливу паніровки на тепло- і масообмінні процеси;
- вивченні впливу матеріалу поверхні для смаження і паніровки на адгезійні властивості м'ясних січених виробів;
- вивченні впливу матеріалу поверхні для смаження на хімічні зміни жирів, які нагріваються в тонкому шарі;
- розробці і дослідженні способів підвищення якості м'ясних січених виробів;
- комплексному дослідженні фізико-хімічних і структурно-механічних властивостей м'ясних січених виробів.

Практична цінність роботи полягає в:

- раціональному використанні м'ясних ресурсів, що дозволяє розширити асортимент м'ясних січених виробів з наповнювачами;
- розробці нових видів паніровки м'ясних січених виробів;
- розробці конструкцій сковороди для смаження м'ясних виробів без жиру і обладнання для теплового оброблення харчових продуктів.

Апробація роботи. Результати роботи обговорювалися і одержали схвалення на:

- Всесоюзній науковій конференції "Проблеми впливу теплової обробки на харчову цінність продуктів харчування" /Львів, 1990 р/;
- наукових конференціях професорсько-викладацького складу Харківського інституту громадського харчування /1990...1993 рр/;
- неодноразових дегустаціях робітниками м'ясної промисловості і масового харчування / м. Львів, Київ, 1990...1993 рр./.

Публікації. Результати роботи знайшли відображення у 8 публікаціях, у тому числі одержано одне авторське свідоцтво і один патент на винахід.

Структура і обсяг роботи. Дисертація складається з вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаної літератури і додатків. Робота викладена на 187 сторінках машинописного тексту, містить 23 таблиці, 24 малюнки. Список літератури включає 150 джерел.

на захист виносяться:

- теоретичні та експериментальні дослідження впливу паніровки на тепло- і масообмінні процеси;
- нові апарати для смаження харчових продуктів;
- результати досліджень впливу матеріалу поверхні для смаження на хімічні зміни жирів і адгезійні властивості;
- нові технології панірованих м'ясних січених виробів.

ЗМІСТ РОБОТИ

У вступній частині з'ясована актуальність теми дисертаційної роботи.

В першому розділі проаналізовані технології виробництва м'ясних січених виробів у масовому харчуванні і харчовій промисловості, їх фізико-хімічні властивості, технологічна суть процесу смаження і тепло-масообмінні процеси, які відбуваються при його проведенні, а також конструкції апаратів для смаження. Встановлено, що процес смаження м'ясних січених виробів відбувається за складними тепло- і масообмінними закономірностями і нині є маловивченим. Існуючі технології виробництва м'ясних січених виробів і апарати, які використовуються для їх смаження, мають ряд істотних недоліків, що сприяють зниженню їх якості. Аналіз фізико-хімічних властивостей м'ясних січених виробів дозволив визначити основні напрямки по удосконаленню їх технології і апаратурного оформлення, спрямовані на підвищення якості готової продукції. На основі огляду літератури сформульовані основна мета і часткові завдання досліджень.

В другому розділі охарактеризовані матеріали і методи досліджень, дані методики проведення досліджень і розглянуті експериментальні установки. Матеріалами досліджень були: напівфабрикати котлет січених, які приготовлені за традиційними і запропонованими рецептурами і технологіями, а також готові вироби з них; свиний топлений жир; рафіноване рослинне масло; різні види конструкційних матеріалів поверхні для смаження / чавун СЧ-15, нержавіюча сталь марки ІХХ17, сталь марки Ст.3, алюміній АД1М, залізо луджане харчовим оловом ОІ, фторопласт-4 /.

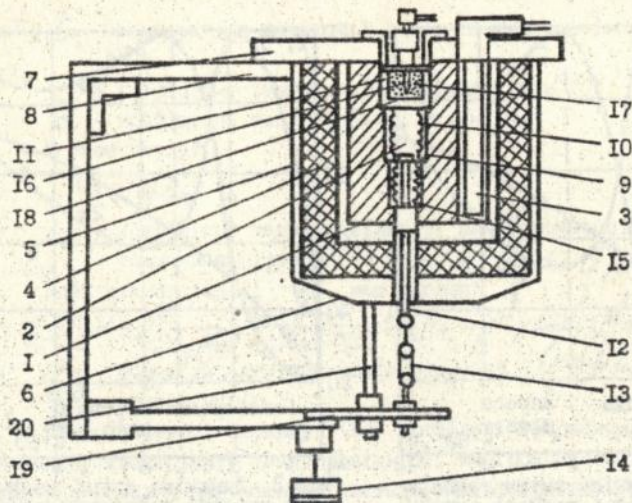
Органолептична оцінка проводилася за модифікованою методикою Д.С.Тільгнера; вміст сухих речовин - ваговим методом; білка - за методом К'ельдаля; ліпідів - метанол-хлороформним методом; золи - мінералізацією навіски за загальноприйнятою методикою; кальцію і магнію - трилонометричним методом; калію і натрію - фотометричним методом; заліза, кобальту, фосфору - колориметричним мето-

дом; цинку, міді, марганцю - атомно-абсорбційною спектрофотометрією; сірки - ваговим методом по Бенедикту-Денісу; тіаміну - флюорометричним методом; рибофлавіну - методом прямої флюометрії; ніацину - колориметричним методом; вітаміну Е - азотнокислим методом; свинцю - по ГОСТ 26932-86; кадмію - по ГОСТ 26933-86; амінокислотний склад білків - на автоматичному аміноаналізаторі ААА-884; жирнокислотний склад - в газорідному хроматографі "Хром-5"; хімічні зміни жирів - по окисним і гідролітичним змінам титруванням. Ступінь подрібнення м'яса визначали методом гравітаційного осідання частинок. Структурно-механічні властивості оцінювали за ступенем penetрації на пенетрометрі ПМД. Температуру вимірювали за допомогою хромель-копелевих термопар з діаметром електродів $5 \cdot 10^{-3}$ м. Для дослідження адгезійних властивостей був сконструйований на основі аналітичних терезів адгезіометр, в якому замість лівої чаші підвішується спеціально сконструйоване пристосування, яке складається із змінних металевих пластин, прикріплених до блоку електронагрівників.

Стан вологи у виробх вперше було вивчено ділатометричним методом, застосованим на дослідженні об'ємних ефектів, викликаних зміною температури. На мал. 1 зображений ділатометричний блок, який є основним вузлом експериментальної установки. Робота ділатометра оснований на тому, що в процесі заморожування зразка, який вміщений у вимірювальну капсулу, проходить зміна його об'єму, викликана фазовим переходом вологи, яка міститься в ньому. Зміна об'єму приводить до стиснення сильфонної вставки і вертикального переміщення з'єднаної з нею тяги, яке реєструється датчиком лінійних переміщень, що дозволяє провести розрахунок змін об'єму досліджуваного зразка в різних температурних інтервалах. По зміні об'єму при криоскопічній температурі і в більш низькому температурному інтервалі можна робити висновок про співвідношення вільної та зв'язаної вологи. При цьому для визначення вмісту води виведена наступна залежність:

$$m = \frac{S_{эф} \cdot \Delta h \cdot \rho_k}{(\rho_w / \rho_l) - 1}, \text{ кг} \quad (1)$$

де $S_{эф}$ - площа ефективного січення сильфонної вставки, м^2 ;
 Δh - зміна висоти сильфонної вставки під час заморожування зразка, м;
 ρ_w, ρ_l - відповідно щільність води і льоду, $\text{кг}/\text{м}^3$.

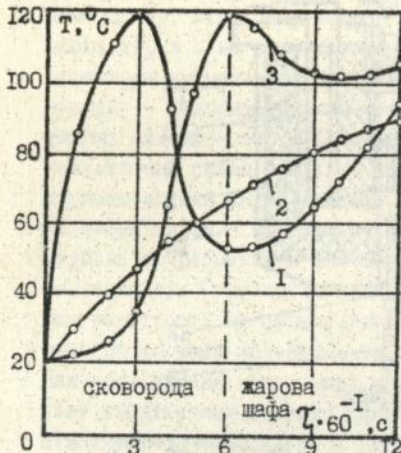

Мал. 1. Будова ділатометричного блоку:

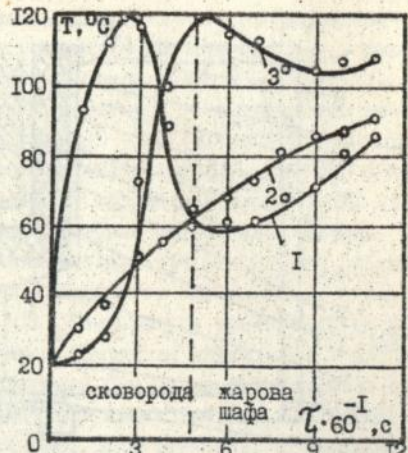
1 - мідний теплообмінник; 2 - ділатометрична комірка; 3 - електричний нагрівник; 4 - теплоізоляція; 5 - металевий кожух; 6, 7 - нижній і верхній фланці; 8 - опорна плита; 9 - металевий циліндр; 10 - сифонна вставка; 11 - вимірювальна капсула; 12 - тяга; 13 - шарніри; 14 - система навантаження; 15 - ділатометрична рідина; 16 - датчик температури; 17 - досліджувальний зразок; 18 - гумова мембрана; 19 - підойма; 20 - аретир.

В третьому розділі подані результати теоретичних і експериментальних досліджень процесу смаження. Важливе місце в праці займає дослідження впливу паніровки на тепло- і масоперенесення під час смаження м'ясних січених виробів. При цьому використовувалися наступні види паніровок: 1 варіант - паніровочні сухарі; 2 варіант - пшеничне борошно; 3 варіант - суміш паніровочних сухарів і пасерованого при температурі 120 °С пшеничного борошна в співвідношенні 1:1; 4 варіант - суміш паніровочних сухарів і пасерованого при температурі 120 °С пшеничного борошна в співвідношенні 1:1 з наступною обробкою напівфабрикатів гострим паром протягом 20...25 с. і витриманням при кімнатній температурі протягом 5...10 хв.

Результати досліджень теплоперенесення у виробх з першими трьома варіантами паніровок не дозволили виявити істотної різниці і показані на мал. 2 по середніх результатах. На мал. 3 показані результати досліджень теплоперенесення у виробх з паніровкой по 4 варіанту.

Мал.2. Динаміка зміни температури котлети в процесі смаження - паніровки 1, 2, 3 варіант /1, 3 - поверхня, 2 - центр/

Мал.3. Динаміка зміни температури котлети в процесі смаження - паніровка 4 варіант /1, 3 - поверхня, 2 - центр/

Як видно з мал. 2 і 3 смаження на відкритій гріючій поверхні приводить до створення великої нерівномірності температурного поля на поверхні і в середині продукту. Прогрівання верхнього шару в виробках з паніровкой по 4 варіанту проходить більш інтенсивніше і скорочується приблизно на 30 с. Це сприяє також більш швидкому прогріванню внутрішніх шарів і скороченню тривалості теплової обробки в середньому на 8 %. Це пояснюється досить високою теплопровідністю паніровки 4 варіанту, що сприяє зниженню термічного опору.

Для підтвердження сказаного вище пропозиції розглянуто рішення крайової задачі нестационарної теплопровідності у напівфабрикаті в процесі смаження для II першої стадії, тобто до перевертання, бо на цій стадії початковий розподіл температури в продукті є рівномірним, зміну теплофізичних властивостей продукту ще можна вважати незначною, а тепловіддачу з протилежної поверхні можна не враховувати в зв'язку з малою різницею температур.

Прийнявши спрощені допущення /напівфабрикат є пластина товщиною δ , в якій перенесення теплоти проходить тільки в одному напрямі - упродовж осі X/, крайова задача нагрівання напівфабрикату формується таким чином:

$$\frac{\partial t}{\partial \tau} = a \frac{\partial^2 t}{\partial x^2}, \quad 0 \leq \tau \leq \tau_1, \quad 0 \leq x \leq \delta, \quad t(x, 0) = t_0 = t_f, \quad (2)$$

$$\frac{\partial t}{\partial x} \Big|_{x=0} = -\frac{a}{\lambda} [t_c - t(0, \tau)], \quad \frac{\partial t}{\partial x} \Big|_{x=\delta} = 0,$$

де t_b, t_c - температура повітря і поверхні для смаження відповідно, $^{\circ}\text{C}$;

α - коефіцієнт теплопровідності, $\text{м}^2/\text{с}$;

λ - коефіцієнт тепловіддачі, $\text{Вт}/(\text{м}^2 \cdot \text{К})$.

У свою чергу:

$$\alpha = \lambda / \delta_n \quad (3)$$

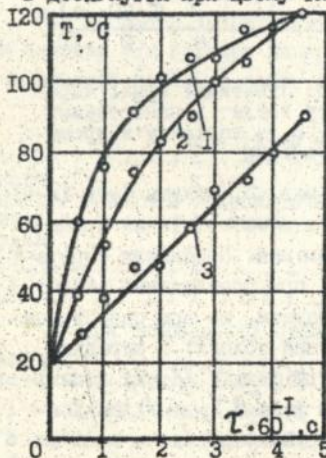
де λ_n - коефіцієнт теплопровідності паніровочного шару, $\text{Вт}/(\text{м} \cdot \text{К})$;
 δ_n - товщина паніровочного шару, м ($\delta_n \ll \delta$).

Розв'язання задачі (2) має вигляд:

$$\theta = \frac{t_c - t(x, \tau)}{t_b - t_c} = 2 \sum_{n=1}^{\infty} \frac{\sin \mu_n}{\mu_n + \sin \mu_n} \cos \mu_n \left(\frac{\delta - x}{\delta} \right) \cdot \exp(-\mu_n^2 F_0) \quad (4)$$

де μ_n - корні характеристичного рівняння $(\text{ctg } \mu = \frac{\mu}{\text{Bi}})$;
 $\text{Bi} = \frac{\lambda \cdot \delta}{\alpha \cdot b}$ - критерій Біо.

Використовуючи формулу (4) проведені теоретичні дослідження впливу коефіцієнту теплопровідності паніровочного шару λ_n на темп прогрівання центральної частини напівфабрикату /при $X = \frac{\delta}{2}$ / на першій стадії процесу смаження, які добре узгоджуються з експериментальними результатами, що наведені вище і підтверджують припущення про визначну роль теплопровідності паніровочного шару в досягнутій при цьому інтенсифікації процесу смаження.

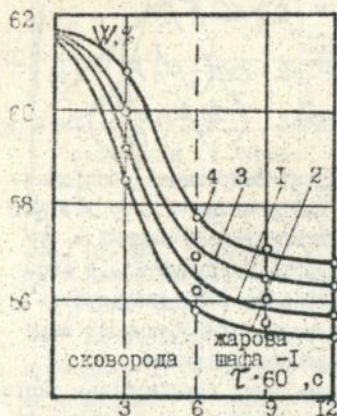

Мал. 4. Динаміка зміни температури при двобічному обсмажуванні котлет - 1, 2 - відповідно нижня і верхня поверхні; 3 - центр

Одним з можливих шляхів більш раціонального використання тепла й інтенсифікації процесу є забезпечення двобічного підводу тепла. На мал. 4 подані результати досліджень зміни температури у виробках, нагрівання яких здійснювалося від поверхні для смаження та ІЧ-нагрівників, що установлені в кришці обладнання, які забезпечували щільність теплового потоку $8000 \text{ Вт}/\text{м}^2$. Одержані дані свідчать про скорочення часу доведення виробів до готовності на 62,5 %. При цьому вихід виробів підвищується на 6,5 %, що обумовлено зустрічним напрямком потоків тепла і вологи, а також скороченням тривалості теплової обробки.

Вихід готової продукції, втрата харчових речовин в основному визначається процесами масоперенесення. При досліджен-

ні зміни вологості і жирності котлет в процесі смаження /мал.5, 6/ встановлено, що з видів паніровок, які тут розглядаються, найкращі волого- і жиротримуючі властивості має паніровка 4 варіанту. Її використання сприяє підвищенню виходу виробів на 2,4...3,2% що пояснюється досить високою міцністю даного паніровочного покриття, яке формується за рахунок набухання зволоженої паніровки і заповнення порот, які є між частинками.

Мал.5. Кінетичні криві вологості котлет з паніровками 1, 2, 3, 4 варіанту в процесі смаження

Мал.6. Кінетичні криві жирності котлет з паніровками 1, 2, 3, 4 варіанту в процесі смаження

Залежності $W(\tau)$, які наведені на мал. 5, можуть бути інтерпретовані на основі ідеалізованої картини масообмінних процесів у напівфабрикаті при даних умовах смаження. Приймавши спрощені допущення, аналогічні тим, що прийняті при розгляданні задачі нестационарної теплопровідності, можна вважати, що при односторонньому нагріванні буде мати місце перенесення вологи: в середині продукту - механізмом термодифузії в рідкій фазі / J_{vol} /; в паніровочному шарі - шляхом дифузії в рідкій фазі / J_{lip} /; на зовнішній поверхні паніровочного шару - випаруванням вологи в сб'єм апарату для смаження / J_{out} / . При квазістационарному характері процесу зменшення вологи в продукті всі три величини потоків вологи однакові: $J_{vol} = J_{lip} = J_{out}$. В цьому випадку швидкість зменшення маси вологи з часом може бути представлена виразом:

$$-\frac{d m_0}{d \tau} = \gamma_{\text{вун}} = \text{const.} \cdot \exp \left[\frac{\Delta H_{\text{вун}}}{R} \left(\frac{1}{T_0} - \frac{1}{T} \right) \right] = \text{const.} \cdot e^{-\frac{\Delta H_{\text{вун}}}{RT}} \quad (5)$$

де $\Delta H_{\text{вун}}$ - ентальпія випаровування, кал/моль;
 R - універсальна газова постійна, кал/(моль·К).

Для швидкості зміни вологості продукту з часом одержуємо:

$$-\frac{dW}{d\tau} = \text{const.} \cdot \exp \left(-\frac{\Delta H_{\text{вун}}}{RT} \right) = K_n \cdot \exp \left(-\frac{\Delta H_{\text{вун}}}{RT} \right) \quad (6)$$

де K_n - коефіцієнт, який залежить від властивостей паніровочного шару, с^{-1} .

Після приведення залежності (6) до лінійного виду шляхом логарифмування і відповідної побудови вказаних залежностей за даними мал. 5 з використанням методу графічного диференціювання, а також наведених вище залежностей температури від часу для відкритої поверхні напівфабрикату одержані чисельні значення K_n . Для паніровки 4 варіанту $K_n \approx 400 \text{ с}^{-1}$. Це нижче, ніж для інших паніровок, що стверджує висловлену вище пропозицію. Таким чином, властивості паніровочного шару кількісно характеризуються значеннями двох параметрів - λ_n і K_n , які можуть бути використані для порівняння різних технологій паніровки.

При смаженні негативний вплив на якість виробів має адгезія, яка виникає між гришкою поверхнею і продуктом. Результати досліджень адгезії подані в табл. 1 і на мал. 7.

Таблиця 1

Адгезійний тиск, Па						
Зразки з паніровок варіанту №	Алюміній	Нержавіюча сталь	Сталь-3	Чавун	Луджене залізо	
1	2	3	4	5	6	
при температурі субстрата 20 °C						
Котлетна маса	146±3,60	140±3,50	184±4,60	136±3,40	130±3,30	
1	2,0±0,05	0,6±0,02	1,0±0,02	0,6±0,02	0,3±0,01	
2	16,0±0,40	12,0±0,35	28,0±0,74	8,0±0,20	7,0±0,20	
3	2,8±0,07	1,2±0,03	4,0±0,10	0,8±0,02	0,5±0,01	
4	1,8±0,05	1,0±0,05	2,0±0,05	0,7±0,02	0,3±0,01	
при температурі субстрата 100 °C						
Котлетна маса	314±7,9	320±8,0	360±9,0	330±8,3	260±6,6	

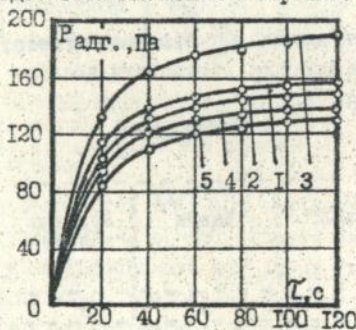
Закінчення табл. 1

1	2	3	4	5	6
1	235 $\pm$ 5,9	190 $\pm$ 4,8	235 $\pm$ 5,9	189 $\pm$ 4,8	176 $\pm$ 4,4
2	316 $\pm$ 7,9	270 $\pm$ 6,8	310 $\pm$ 7,8	260 $\pm$ 6,5	188 $\pm$ 4,7
3	244 $\pm$ 6,1	256 $\pm$ 6,4	282 $\pm$ 7,0	240 $\pm$ 6,0	170 $\pm$ 4,3
4	235 $\pm$ 5,9	240 $\pm$ 6,0	230 $\pm$ 5,8	245 $\pm$ 6,1	216 $\pm$ 5,4

при температурі субстрата 200 °C

Котлетна маса	1	2	3	4	5	6
	255 $\pm$ 6,4	235 $\pm$ 5,9	290 $\pm$ 7,3	270 $\pm$ 6,8	235 $\pm$ 5,9	
1	137 $\pm$ 3,4	120 $\pm$ 3,0	196 $\pm$ 4,9	170 $\pm$ 4,3	143 $\pm$ 3,6	
2	162 $\pm$ 1,6	168 $\pm$ 1,2	220 $\pm$ 5,5	184 $\pm$ 4,6	157 $\pm$ 3,9	
3	170 $\pm$ 4,3	180 $\pm$ 4,5	230 $\pm$ 5,8	196 $\pm$ 4,9	104 $\pm$ 2,6	
4	130 $\pm$ 3,3	182 $\pm$ 4,6	196 $\pm$ 4,9	164 $\pm$ 4,1	140 $\pm$ 3,5	

З даних табл. 1 видно, що паніровочний шар сприяє значному зниженню адгезії між продуктом і металевою поверхнею. Найкращі антиадгезійні властивості відмічені у паніровок 1 та 4 варіантів, найгірші - у 2 варіанті, що пов'язано з високою клейстеризуючою здібністю пшеничного борошна. Із конструкційних матеріалів найкращі антиадгезійні властивості має лужене залізо і чавун, найгірші - сталь-3. Встановлено, що при контактній температурі 200 °C величина адгезійного тиску нижче, ніж при 100 °C, що пов'язано, напевно, з більш інтенсивним витопленням жиру при досить високій температурі і зникненням хімічних зв'язків.

Мал. 7. Динаміка міцності адгезії котлетної маси до пластин: з алюмінію/1/, нержавіючої сталі/2/, сталі-3/3/, чавуна/4/, луженого заліза/5/ при тиску попереднього контакту $P = 240$ Па і температурі 200 °C

Аналіз динаміки міцності адгезії /мал. 7/ показує, що найбільший ріст міцності адгезії спостерігається в перші 20 с, що пов'язано з формуванням площі контакту. Після 60 с міцність адгезії практично не змінюється.

Проведені дослідження по виявленню впливу наповнювачів і способів подрібнення м'яса на стан вологи і вихід готових виробів. Результати досліджень стану вологи подані в табл. 2.

Таблиця 2

Стан вологи в котлетах і м'ясних фаршах

назва виробів	:Кількість вільної води, %	: Кількість зв'язаної води, %
Котлети:		
з хлібом	66,0±0,6	34,0±0,4
з пшеничним борошном	59,3±0,6	40,7±0,4
з гречневим борошном	48,3±0,5	51,7±0,5
з борошном із квасолі	56,3±0,5	43,7±0,5
М'ясні фарші, одержані при подрібненні м'яса в:		
околюженому стані	62,5±0,6	17,5±0,2
підмороженому до температури -3...-4 °C стані	76,6±0,7	23,4±0,2

Отже, використання круп'яних наповнювачів, які мають крохмаль у нативному стані, приводить до підвищення водозв'язувальної здатності м'ясних фаршів. Це зв'язано з більшою високою гідрофільністю нативного крохмалю. Подрібнення м'яса на вовчку в підмороженому стані також сприяє підвищенню водозв'язувальної здатності м'ясного фаршу, що обумовлено більшим ступенем його подрібнення /як показали дослідження в середньому на 12 %/. Результати досліджень втрапи маси виробів при теплової обробці показали, що використання круп'яних наповнювачів, які мають нативний крохмаль, дозволяє підвищити вихід виробів на 4,1...7,3 %, а подрібнення м'яса в підмороженому стані - на 4,9...6,0 %.

Проведені дослідження впливу матеріалу поверхні для смаження на зміну жирів при їх нагріванні тонким шаром, результати яких подані в табл. 3.

Встановлено, що більші інтенсивні зміни жирів виникають на чавунній поверхні, менш інтенсивні - на поверхні з нагріваючої сталі і, нарешті, на алюмінієвій з фторопластовим покриттям. Частково, це пов'язано з тим, що захисні покриття, які утворені на металевій поверхні, перешкоджають контакту жиру з металами, які в активних каталізаторами окислення жирів. Одержані результати свідчать про істотні якісні зміни жирів за невеликий проміжок часу, на що надає вплив не тільки матеріал поверхні для смаження, а й велика нерівномірність її температурного поля, велика штовхаюча сила контакту жиру з нагрітою поверхнею і повітрям. Це викликає необхідність розробки нових апаратів для смаження виробів без використання жиру.

Таблиця 3

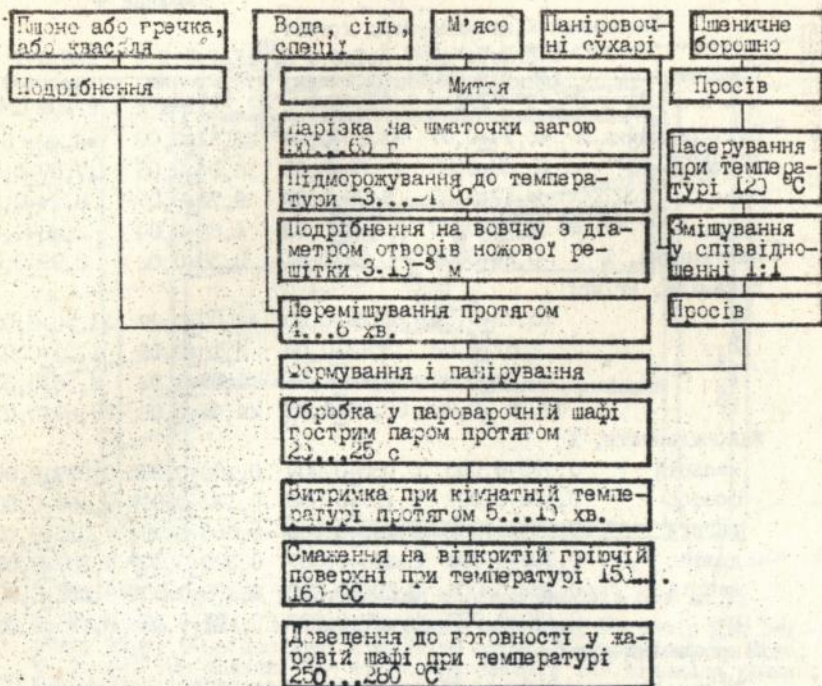
Зміна жирів при нагріванні в тонкому шарі

Час на- гріван- ня, хв.	Масло рослинне, $t = 160^{\circ}\text{C}$			Жир свиний, $t = 180^{\circ}\text{C}$		
	Чавун	нержавію- ча сталь	Галюміній : з фторо- : пластовим: : покриттям	Чавун	нержавію- ча сталь	алюміній : з фторо- : пластовим: : покриттям
	Кислотне число, мг КОН					
0	0,40±0,02	0,40±0,02	0,40±0,02	0,51±0,03	0,51±0,03	0,51±0,03
15	0,48±0,02	0,47±0,02	0,41±0,02	0,59±0,03	0,54±0,03	0,53±0,03
30	0,59±0,03	0,50±0,03	0,43±0,02	0,81±0,04	0,74±0,04	0,75±0,04
45	0,65±0,03	0,60±0,03	0,51±0,03	1,16±0,05	1,03±0,06	0,92±0,05
60	0,80±0,04	0,73±0,04	0,58±0,03	1,42±0,07	1,33±0,07	1,23±0,06
	Перекисне число, % J_2					
0	0,07±0,01	0,07±0,01	0,07±0,01	0,04±0,01	0,04±0,01	0,04±0,01
15	0,08±0,01	0,09±0,01	0,09±0,01	0,32±0,02	0,16±0,01	0,24±0,01
30	0,10±0,01	0,11±0,01	0,10±0,01	0,52±0,03	0,21±0,01	0,31±0,02
45	0,12±0,01	0,12±0,01	0,11±0,01	0,63±0,03	0,29±0,02	0,36±0,02
60	0,13±0,01	0,13±0,01	0,13±0,01	0,75±0,04	0,37±0,02	0,39±0,02

В четвертому розділі наведена нова технологічна схема виробництва панірованих м'ясних січених виробів /мал. 8/, яка розроблена на основі приведених вище результатів досліджень. Її відмінні особливості такі: як наповнювачі використовуються подрібнене шпоно, або гречка, або квасоля; подрібнення м'яса на вовчку виробляється в підмороженому до температури $-3...-4^{\circ}\text{C}$ стані; паніровка напівфабрикатів проводиться в суміші паніровочних сухарів і прогрітого при температурі 120°C пшеничного борошна у співвідношенні 1:1, після чого проводиться обробка напівфабрикатів протягом 20...25 с гострим паром і витримування їх при кімнатній температурі протягом 5...10 хв. При цьому паніровка щільно і рівномірно покриває основний продукт, не обсыпається і не склеє напівфабрикати між собою.

Дослідження структурно-механічних властивостей м'ясних фаршів із даними наповнювачами дозволили запропонувати конкретні рецептури. Був вивчений хімічний склад запропонованих виробів, який поданий у табл. 4.

Аналіз хімічного складу запропонованих виробів свідчить про високий вміст сухих речовин, білка, вітамінів, мінеральних речовин, а також всіх незамінних амінокислот, що характеризує їх високу харчову і біологічну цінність.

Мал. 8. Технологічна схема виробництва панірованих м'ясних січених виробів

У 1'ятому розділі подано опис нових конструкцій розроблених нами апаратів для смаження. Сковорода для смаження м'ясних виробів без жиру /мал.9/ розроблена з метою інтенсифікації процесу і збереження якості жиру. Вона має такі відмінні особливості:

- дните чаши, покриті шаром фторопласту, виконане з ухилом до центру, де є канавка й отвір для стікання жиру в жировідстійник. Це забезпечує збереження якісних показників жиру, який виділяється при смаженні виробів, виключає його додаткові витрати;

- на герметично закриваючій кришці встановлені 14-нагрівники з індивідуальними відбивачами. Це забезпечує двобічний підвід тепла і смаження виробів під надлишковим тиском, обумовленим випаровуванням вологи, яка виділяється з продуктів.

Розроблені технічні вимоги до сковороди, при її проектуванні сформульовано технічне завдання та виконані необхідні розрахунки.

Порівняльні техніко-експлуатаційні і техніко-економічні показники сковороди СССМ-0,2 та сковороди для смаження м'ясних виробів

Таблиця 4

Загальний хімічний склад котлет				
Показники	Котлета по :36 рец. №55 : /контроль/	Котлета з : пшоняним : борошном	Котлета з : гречаним : борошном	Котлета з : квасолевим : борошном
Сухі речовини, %	42,94 $\pm$ 0,07	43,80 $\pm$ 0,09	43,31 $\pm$ 0,09	44,42 $\pm$ 0,08
Вілок, %	16,20 $\pm$ 0,05	16,36 $\pm$ 0,05	16,54 $\pm$ 0,06	17,07 $\pm$ 0,06
Жир, %	8,17 $\pm$ 0,06	9,79 $\pm$ 0,07	9,72 $\pm$ 0,07	8,14 $\pm$ 0,06
Зола, %	1,70 $\pm$ 0,03	1,80 $\pm$ 0,03	1,88 $\pm$ 0,04	2,26 $\pm$ 0,05
Клітковина, %	0,24 $\pm$ 0,01	0,32 $\pm$ 0,01	0,30 $\pm$ 0,02	0,99 $\pm$ 0,03
Вітаміни, мг/кг:				
Е	15,75 $\pm$ 0,04	26,25 $\pm$ 0,05	42,00 $\pm$ 0,07	31,50 $\pm$ 0,06
В ₁	1,87 $\pm$ 0,03	3,12 $\pm$ 0,04	2,18 $\pm$ 0,03	1,25 $\pm$ 0,02
В ₂	0,78 $\pm$ 0,01	0,78 $\pm$ 0,01	1,57 $\pm$ 0,02	2,36 $\pm$ 0,03
РР	54,35 $\pm$ 0,08	60,87 $\pm$ 0,09	24,45 $\pm$ 0,06	29,89 $\pm$ 0,07
Макроелементи, %				
кальцій	0,095 $\pm$ 0,005	0,085 $\pm$ 0,004	0,100 $\pm$ 0,005	0,097 $\pm$ 0,005
фосфор	0,175 $\pm$ 0,009	0,157 $\pm$ 0,008	0,192 $\pm$ 0,009	0,166 $\pm$ 0,008
магній	0,027 $\pm$ 0,002	0,030 $\pm$ 0,002	0,063 $\pm$ 0,004	0,035 $\pm$ 0,003
калій	0,338 $\pm$ 0,008	0,256 $\pm$ 0,007	0,300 $\pm$ 0,007	0,337 $\pm$ 0,008
натрій	0,182 $\pm$ 0,006	0,204 $\pm$ 0,007	0,178 $\pm$ 0,005	0,232 $\pm$ 0,009
сірка	0,156 $\pm$ 0,007	0,167 $\pm$ 0,007	0,191 $\pm$ 0,008	0,175 $\pm$ 0,008
Мікроелементи, мг/кг:				
мідь	сл.	сл.	сл.	0,242 $\pm$ 0,007
кобальт	0,040 $\pm$ 0,002	0,021 $\pm$ 0,001	0,028 $\pm$ 0,001	0,043 $\pm$ 0,002
марганець	0,302 $\pm$ 0,007	0,274 $\pm$ 0,005	0,897 $\pm$ 0,009	0,977 $\pm$ 0,009
цинк	9,732 $\pm$ 0,009	11,000 $\pm$ 0,009	14,720 $\pm$ 0,010	17,000 $\pm$ 0,010
залізо	11,020 $\pm$ 0,050	12,710 $\pm$ 0,060	14,060 $\pm$ 0,070	11,860 $\pm$ 0,050
свинець	0,059 $\pm$ 0,003	0,043 $\pm$ 0,002	0,043 $\pm$ 0,002	0,051 $\pm$ 0,005
кадмій	0,008 $\pm$ 0,001	0,010 $\pm$ 0,001	0,012 $\pm$ 0,001	0,013 $\pm$ 0,001

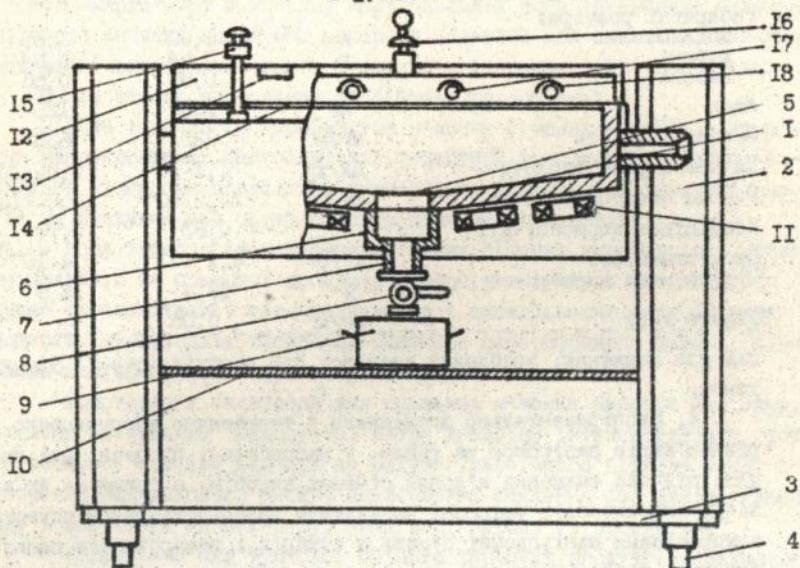
без жиру наведені в табл. 5.

В розділі описано також розроблене з метою поширення технологічних можливостей устаткування обладнання для теплової обробки харчових продуктів. Воно призначене для приготування широкого асортименту кулінарних виробів: рідких і напіврідких блюд; шашликів; м'ясних січених виробів; борошняних кондитерських виробів.

В роботі відображені дані про соціально-економічну ефективність досліджень.

В И С Н О В К И

1. На основі аналізу недоліків, які властиві технологіям приготування м'ясних січених виробів, технологіям їх паніровки, апарату-

Мал. 9. Сковорода для смаження м'ясних виробів без жиру:

1- чаша; 2- тumba; 3- зварена рама; 4- ніжки; 5- отвір для сті-
 нання жиру; 6- відстійник для збиру жиру; 7- патрубок; 8- кран;
 9- бачок; 10- полиця; 11- електронагрівачі; 12- відкидна кришка;
 13- ручка; 14- гумова прокладка; 15- притисуючі болти; 16- па-
 ровий клапан; 17-14-нагрівники; 18- індивідуальні відбивачі

Таблиця 5

Порівняльні техніко-експлуатаційні і техніко-економічні
 показники сковорода СЕСМ-0,2 та сковорода для смаження

Показники	м'ясних виробів без жиру		Сковорода	
	Одиниця вимірюван- ня	СЕСМ-0,2	для смаження м'я- них виробів без жиру	
Площа завантажуючої чаші	м ²	0,2	0,2	
Повна місткість чаші	дм ³	36	25	
Потужність:				
в період розігріву	Вт	6 · 10 ³	5,1 · 10 ³	
при стаціонарному періоді	Вт	4,5 · 10 ³	4,0 · 10 ³	
Співвідношення потужності за ступенями нагріву	-	4:3:1	5:2	
напруга	В	360/220	360/220	
Час розігріву до робочої тем- ператури	хв.	20	20	

	1	2	3	4
Габаритні розміри:				
довжина	м		1,05	1,05
ширина	м		0,84	0,84
висота	м		0,86	0,86
Маса	кг		185	126
Метадомісткість	кг/м ²		925	630
Питома втрата теплоти	Дж/кг		1,1 · 10 ⁶	0,56 · 10 ⁶
Питома енергомісткість	Вт/м ²		22,5 · 10 ³	20,2 · 10 ³
Коефіцієнт корисної дії			0,63	0,70
Продуктивність	кг/с		4,1 · 10 ⁻³	5,4 · 10 ⁻³
Втрата маси виробами	%		19,4	12,9
Витрата жиру	кг/кг		0,06	-

там для смаження, зроблений висновок про необхідність їх удосконалення.

2. Експериментально досліджено і теоретично обґрунтовано вплив різних видів паніровок на тепло- і масообмінні процеси, які проходять під час смаження м'ясних січених виробів, а також на їх адгезійні властивості. Одержані результати дозволяють рекомендувати для використання паніровочні суміші з сухарів і пасерованого пшеничного борошна, зволожені паром, які сприяють збільшенню виходу виробів на 2,4...3,2 %, скороченню тривалості теплової обробки на 8 % і мають високі антиадгезійні властивості.

3. Досліджено вплив матеріалу поверхні для смаження, температури і часу контакту на величину адгезії м'ясних січених напівфабрикатів, в результаті чого встановлено:

- найкращі антиадгезійні властивості з досліджуваних матеріалів мають дужене залізо і чавун, найгірші - сталь-3;

- для зниження адгезії при смаженні м'ясних січених виробів доцільно напівфабрикати класти на попередньо розігріту до температури 150...160 °C поверхню;

- найбільший ріст міцності адгезії спостерігається в перші 20 с, після 60 с міцність адгезії практично не змінюється, що свідчить про необхідність припідняття напівфабрикатів через 20...30 с після того, як їх поклали на поверхню для смаження.

4. Істотний вплив на водоутримуючу і водозбираючу властивість м'ясних фаршових виробів виявляють наповнювачі і технологія подрібнення м'яса. Використання запропонованих круп'яних наповнювачів дозволяє підвищити вихід готових виробів на 4,1...7,3 %. Розроблена технологія подрібнення м'яса дозволяє додатково підвищити вихід виробів на 4,9...6,0 %.

5. Нагрів жиру в тонкому шарі викликає його інтенсивне окислення, на що значний вплив має матеріал поверхні для смаження. Найкращі антиокисні властивості мають поверхні з фторопластовим покриттям.

6. на основі проведених досліджень розроблені:

- нова технологія виробництва м'ясних січених виробів з круп'яними наповнювачами. Запропоновані рецептури дозволяють зменшити закладання м'яса при підвищенні харчової та біологічної цінності виробів, не знижуючи при цьому органолептичних показників;

- нова технологія паніровки м'ясних січених виробів, яка дозволяє одержати на поверхні продукту рівномірне і міцне покриття, що сприяє інтенсифікації теплопідведення і сповільненню масообмінних процесів, перешкоджає обсіпання частинок паніровочного шару і склеюванню напівфабрикатів при зберіганні;

- конструкція сковороди для смаження м'ясних виробів без жиру, захищена авторським свідоцтвом, котра дозволяє інтенсифікувати процес теплової обробки виробів за рахунок двобічного підводу тепла і утворення надлишкового тиску, здійснювати смаження без використання жиру і зберігати якість жиру, який виділяється із продуктів;

- обладнання для теплової обробки харчових продуктів, захищене патентом на винахід, яке дозволяє виготовляти широкий асортимент січених виробів, борошняних кондитерських виробів, рідких блюд, шашликів.

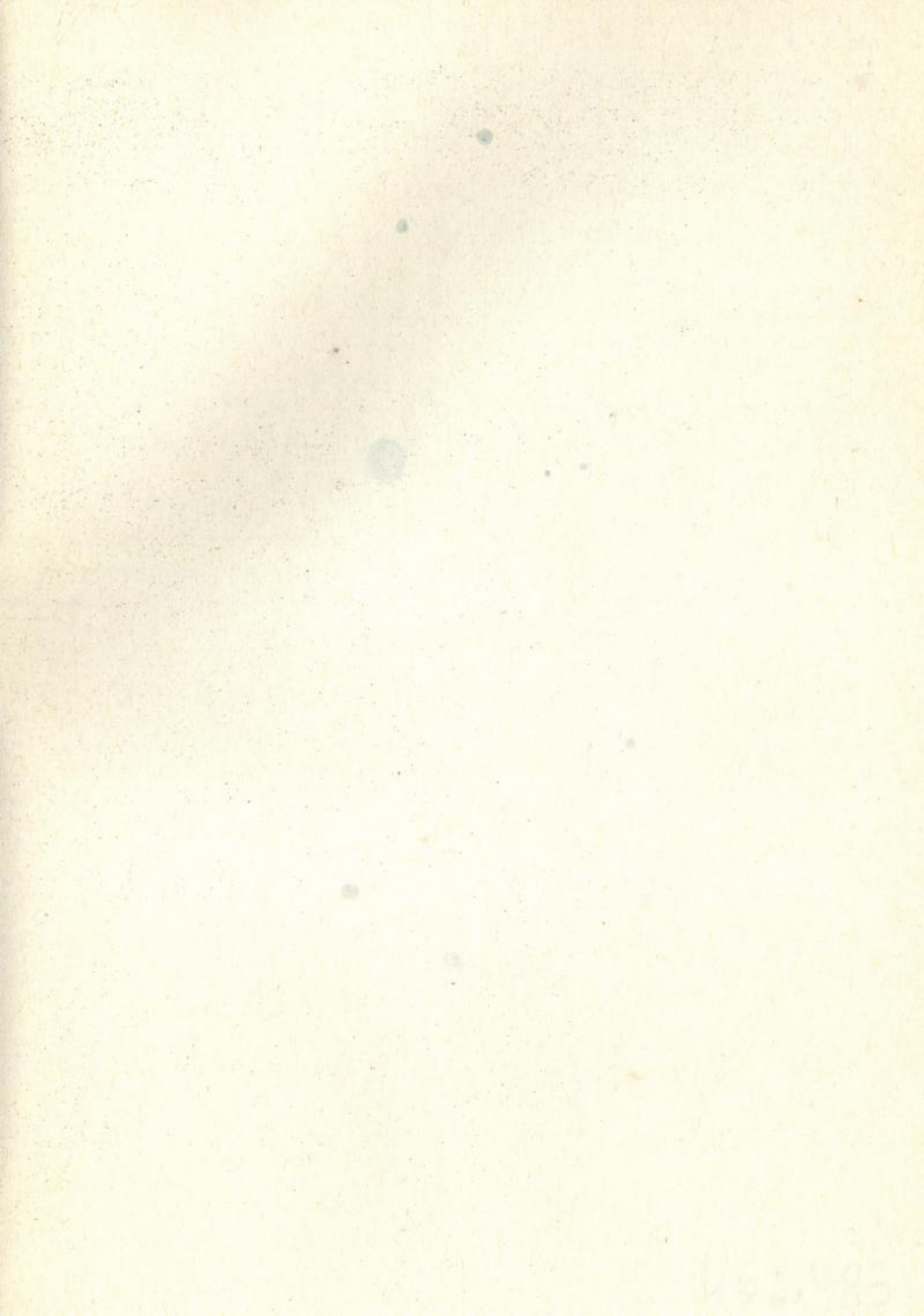
Основні положення дисертації надруковані в таких роботах:

1. Черевко А.И., Михайлов В.М. Влияние паніровки на массоперенос при жарке котлет//Экономика и технология прод. товаров: Сб. науч. тр./Харьк. ин-т обществ. питания.- Харьков, 1991.- С.196-201
2. Черевко А.И., Михайлов В.М. Влияние паніровочного слоя и материала жарочной поверхности на адгезионные свойства мясных рубленых полуфабрикатов//Прогрес. технологии и формирование рыночных отношений в обществ. питании:Сб. науч.тр./Харьк.ин-т обществ.питания.- Харьков, 1992.- С.54-57
3. Черевко А.И., Михайлов В.М., Кравченко Э.Ф. Физические изменения жиров при нагреве в тонком слое// Там же.- С.7-10
4. Черевко А.И., Михайлов В.М. Технологія котлет з круп'яними наповнювачами// Харчова і переробна промисловість.-1994.-№ 3.-С.16
5. Черевко А.И., Михайлов В.М. Новая паніровка для котлет//Питание и общество.- 1993.-# 5.- С.41
6. Черевко А.И., Михайлов В.М. Интенсификация жарки мясных изделий// Проблемы влияния тепловой обработки на пищевую ценность продуктов питания: Тез. докл. Всесоюз. науч. конф./Харьк. ин-т обществ.питания,- Харьков, 1990.- С.452-453
7. А.С. 1766134 СССР, МКИ А 47 J 37/04. Сковорода для жарки мясных изделий без жира/ А.И.Черевко, В.М.Михайлов
8. Пат. 1771416 СССР, МКИ А 47 J 37/04. Устройство для тепловой обработки пищевых продуктов/ А.И.Черевко, В.М.Михайлов, И.В.Бабкина

Підписано до друку 26.03.94. Формат 60х84 1/16
Папір для множ. апаратів. Друк офсет. Ум. друк. 1,1
Облік-вид. л. 1,0. Тираж 100 прим. Замов. № 622

ОП ХОУС. Харків-2, вул. маршала Бажанова, 28

1875
1876
1877
1878
1879
1880
1881
1882
1883
1884
1885
1886
1887
1888
1889
1890
1891
1892
1893
1894
1895
1896
1897
1898
1899
1900

462983

AB 29.988